मधुपर्क

(प्रेस काउन्सिल साहित्यिक पत्रकारिता पुरस्कार (२०६१) बाट सम्मानित)
वर्ष ४३: अङ्क २ : पूर्णाङ्क ४९३ असार २०६७ *(VOL. 2 NO. 14 JUN-JULY 2010)*

सम्पादकीय

साहित्यिक पत्रकारिता र पीडा

एक शताब्दीभन्दा लामो समयको इतिहास छ साहित्यिक पत्रकारिताको। साहित्यिक पत्रकारिताको गौरब भनेकै यही बूढो पृष्ठभूमि मात्र हो। नेपाली साहित्यिक पत्रकारिताको इतिहासमा केही संस्थागतरूपमा प्रकाशित पत्रिकाहरूबाहेक अधिकांश निजी स्रोत र साधनबाट सञ्चालित छन्। तर राष्ट्र र समाजको दृष्टिकोण सकारात्मक हुन नसकेका कारण साहित्यिक पत्रकारिताले समयसापेक्ष विकास गर्न सकिरहेको छैन। राष्ट्रमा राजनीतिका क्षेत्रमा धेरै परिवर्तनहरू भइसके, नीति र सोचमा परिवर्तन भइसक्यो तर राष्ट्र सञ्चालकहरूको साहित्यिक पत्रकारितालाई हेर्ने दृष्टिकोणमा भने कुनै परिवर्तन आउन सकेको छैन। यही कारण साहित्यिक पत्रिकाले कागजमा सहुलियत र विज्ञापनको माग सदैव दोहोऱ्याइरहनुपरेको छ। अरू त अरू, साहित्यिक पत्रकारिताले अहिलेसम्म हुलाक दर्ताजस्तो सामान्य सुविधा पनि पाउन सकेको छैन। यसबाट साहित्यिक पत्रकारिताको दयनीय स्थितिको आँकलन गर्न सकिन्छ। भन्नलाई बुद्धिजीवीहरूको बौद्धिक खुराक भनिए पनि साहित्यिक पत्रकारिताले अतीतदेखि वर्तमानसम्म एउटै समस्यामा जेलिइरहनुपरेको छ।

यसरी उपेक्षित क्षेत्र भएर पनि साहित्यिक पत्रकारिताले नेपाली भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिलाई देश-विदेशमा प्रचारप्रसार तथा विस्तार गर्ने काम निरन्तर गर्दै आएको छ। साहित्यका लेखक तथा पाठक बढाउने काम गर्दै आएको छ यसले। समाजमा सकारात्मक सन्देश प्रवाहित गर्ने कार्य गर्दै आएर पनि समयानुरूप पाउनुपर्ने प्रोत्साहन र सहुलियतबाट वञ्चित भइरहनु दुःखदायी कुरा हो। यसरी उपेक्षित भएर पनि आफ्नो गाँस काटेर जीवन अर्पण गर्ने साहित्यिक पत्रकारहरूप्रति राष्ट्र र समाजका तर्फबाट सार्थक दृष्टिकोण बन्न जरुरी देखिन्छ। □

श्रीओम श्रेष्ठ
नि. सम्पादक

तुलसीहरि कोइराला
उपसम्पादक

मञ्जु खतिवडा
ले-आउट/डिजाइन

रविन कोइराला
आवरण/कला

गोपालप्रसाद भट्टराई
मुद्रण व्यवस्था

बालकुमारी शर्मा
वितरण व्यवस्था

भीम खरेल
व्यापार

राजेन्द्र चित्रकार
फोटो

गोरखापत्र संस्थान
धर्मपथ, काठमाडौं
फोन नं. ४२४४४३५,
४२५५७२६, ४२५५७३०
(एक्स नं.२५२ र २५४),
पो.ब. नं. २३

e-mail,
madhupark@gorkhapatra.org.np
web, www.gorkhapatra.org.np

कार्यकारी अध्यक्ष
विजय चालिसे तथा
महाप्रवन्धक शम्भु श्रेष्ठद्वारा
गोरखापत्र संस्थानको लागि
मुद्रित तथा प्रकाशित

मूल्य रु. २०।- वार्षिक रु. २१०।- भा. रु. १३।- वार्षिक भा.रु. १५०।- (हुलाक खर्चबाहेक)

नेवारीमा विद्यावारिधि गर्ने युरोपेली महिला

- देव रञ्जित

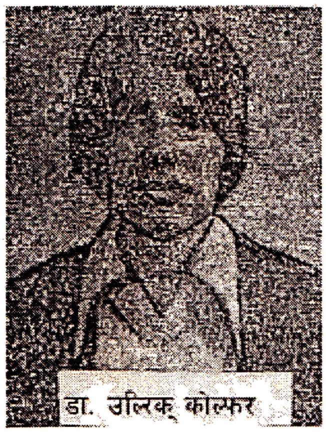
डा. उल्रिक् कोल्फर

युरोपेली विद्वान्हरूले नेपालसम्बन्धी अध्ययन, अनुसन्धान १९औँ शताब्दीदेखि नै गर्दैआएको देखिन्छ। उनीहरूको अध्ययन, अनुसन्धानको क्षेत्र नेपाल भाषा, नेपाल भाषा साहित्य (विशेष गरी नेवारी गीत), नेपालका जनजाति, रीतिथिति, कला, संस्कृति, धर्म, राजनीतिक इतिहासको अध्ययन आदिमा देखिन्छ। नेवारी भाषाप्रति युरोपेली विद्वत्वर्गको अभिरुचिको बढ्दो क्रममा नेवारी विषयमा सर्वप्रथम विद्यावारिधि गर्ने प्रथम जर्मनेली हुन्- उल्रिक् कोल्फर। यिनले सन् १९७५ तदनुसार २०३२ मा जर्मनीको कोलोन विश्वविद्यालयबाट उक्त उपाधि हासिल गरेकी हुन्। उनको विद्यावारिधिको विषय हो- नेवारीको वाक्य विन्यास। उनले यो शोधपत्र जर्मन भाषामा लेखेकी हुन्।

उल्रिक् कोल्फरको जन्म सन् १९४६ मार्च १२ तारिखका दिन जर्मनीमा भएको हो। सन् १९६५ मा जर्मनीको सेकेण्डरी स्कुल लिभिङ सर्टिफिकेट उत्तीर्ण। तत्पश्चात् जर्मनकै एउटा विश्वविद्यालयमा उनले संस्कृत भाषासँगसँगै धर्मशास्त्र र भाषा विज्ञान अध्ययन गरिन्।

सन् १९७१ वि.सं. २०२८ मा नेपाल र जर्मनीबीच सम्पन्न सांस्कृतिक सम्झौतानुसार नेपाल-जर्मनी हस्तलिपि संरक्षण परियोजना *(Nepal-German Manuscript Project)* मा काम गर्न उल्रिक् कोल्फर नेपाल आइन्। नेपालमा एक वर्षको बसाइँमा उनले नेवारी सिक्ने अवसर पाइन्। नेपालको इतिहासमा नेवारी संस्कृतिको महत्त्वपूर्ण स्थान रहनुको साथै नेपाल उपत्यकामा यस भाषा र संस्कृतिको विशिष्टता रहेबाट यस भाषामा कार्य गर्ने प्रेरणा उनमा जाग्यो। उनको आफ्नो विषय भाषा विज्ञान भएको हुँदा नेवारी व्याकरणसँग सम्बद्ध कुरा थाहा पाउने जिज्ञासाले परियोजनाको कामसँगै नेवारीको ज्ञान हासिल गर्ने अवसर जुटाइन्।

सन् १९७४ मा जर्मनी फर्केर कोलोन विश्वविद्यालयमा रिसर्च स्कलरको रूपमा सोही विश्वविद्यालयमा प्राध्यापक हायन्स ज्याकोब भिफरको निर्देशनमा रहेर शोधपत्र तयार पारिन्। शोधपत्र प्रस्तुत गरेको एक वर्षपछि सन् १९७५ मा उक्त विश्वविद्यालयबाट स्वीकृत भई उनलाई विद्यावारिधिको उपाधि प्रदान गरियो। स्मरण रहोस् त्यतिबेलासम्म आफ्नै नेपालमा नेवारीको उच्च अध्ययन गर्ने सरकारी मान्यताप्राप्त भइसकेको थिएन तर युरोप महादेशका केही मुलुकहरूका विश्वविद्यालयहरूले यस भाषामा विद्यावारिधि गर्नसम्म स्वीकृति प्रदान गरिसकेका थिए। संयोगको कुरा सन् १९७५ (वि.सं. २०३२) को वर्षलाई संयुक्त राष्ट्रसङ्घले ‘अन्तर्राष्ट्रिय नारी वर्ष’ को रूपमा विश्वभरि विभिन्न सभा-समारोह गरी धुमधामका साथ मनाइरहेको बेलमा युरोपेली एउटी महिलाले सुदूर हिमाली प्रदेश नेपालको एउटा भाषा विषयमा विद्यावारिधिको उपाधि हासिल गरिन्। यस घटनालाई सुखद संयोग मान्नुपर्दछ।

उल्रिक् कोल्फरको यस कार्यको उच्च कदर गरेर नेवारीको एउटा साहित्यिक संस्था च्वसापासाद्वारा २०३२ सालमा उनलाई ‘भाषाजवाः’ (भाषा-गोठालो) को उपाधिद्वारा सम्मान गरियो।

उल्रिक् कोल्फरको नेवारी अध्ययनको रुचिको प्रेरणाबारे एउटा अन्तर्वार्तामा आफ्नो भनाइ यसरी व्यक्त गरेकी छन्। ‘म जर्मनमा अध्ययनरत छँदा मैले संस्कृत पढेँ। तदुपरान्त नेपाल-जर्मन हस्तलिपि संरक्षण परियोजनामा काम गर्न म नेपाल आएँ। त्यहीबेला नेवारी अध्ययन गर्ने अवसर प्राप्त भयो। अध्ययनकै क्रममा नेपालको इतिहासमा नेवारी र नेवार संस्कृतिको विशिष्ट स्थान रहेको पाएँ। नेपालको इतिहासमा नेवारीको परम्परामा निकै बलियो सांस्कृतिक शक्ति पनि भएको थाहा भयो। यिनै कुराहरूबाट पनि नेवारीको अध्ययन गर्ने जिज्ञासा बढ्यो। फेरि मुख्य विषय भाषा विज्ञान भएबाट नेवारी व्याकरणसँग सम्बन्धित कुराहरूको जानकारी पाउन उत्सुक भएँ।’

अध्ययनको क्रममा भएको कमजोरी र बाधाको अनुभवमा उनले यसरी प्रतिक्रिया व्यक्त गरिन्- ‘मैले नेवारी राम्ररी बोल्न खोज्नुभन्दा पनि यस भाषाको व्याकरणको नियम, वाक्यको बनोट, आदिमा धेरै ध्यान दिएँ। नेवारी तिब्बती-बर्मेली भाषा परिवारको हुँदा यस विषयमा अध्ययन गर्न निकै गाह्रो भयो। त्यसो त मलाई यो भाषा परिवारको प्रारम्भिक ज्ञान थियो तर नेवारीको भने पटक्कै थिएन। अर्को कुरा यस भाषामा शब्दकोशको अभाव हुनु पनि हो।’

‘तिब्बर्मेली भाषा परिवारसँग नेवारी अन्तरसम्बन्ध भएबाट यो भाषा-परिवारका भाषाहरू अध्ययन गर्न नेवारीको विशिष्ट स्थान रहेको हुँदा यसको अध्ययन गर्नु अति आवश्यक भएको मैले ठानेको छु।’

‘मैले आफ्नो शोधपत्र-नेवारीको वाक्य बनोट कसरी हुन्छ एवं त्यसको कारक वाक्यांश, वाक्यांश विन्यास आदिको सैद्धान्तिक पक्षमा लेखेकी छु।’

उल्रिक् कोल्फरको कार्यको सह्राहना गर्दै तत्कालीन समर इन्स्टिच्युट अफ लिङ्ग्विस्टिक, त्रिभुवन विश्वविद्यालयका प्रमुख डा. अस्टिन हेलले यसरी प्रतिक्रिया व्यक्त गरेका छन्- ‘कोल्फरको कार्य आधुनिक भाषा विज्ञानको क्षेत्रमा अति महत्त्वपूर्ण छ। उनले आफ्नो शोधपत्रमा उल्लेख गरेको कुरा नेवारीका अर्का विशिष्ट विद्वान् डेनमार्कका डा. हायन्स् जार्गेन्सन्को

पुस्तकमा पनि उल्लेख गरेको पाइँदैन। नेवारी भाषा विज्ञानको क्षेत्रमा यो एउटा महत्त्वपूर्ण घटना हो। आधुनिक नेवारीमा साधारणीकरण र शब्दज्ञान एवं नामसम्बन्धी अङ्ग्रेजीमा लेखिएका लेख-

Nominalization and Laxicalisation in modern Newari.

On Newari Noun Phrase

Book Review-

The Newari Language-Aworking Outline by Kamal P.Malla 1985

यसै गरी नेवारीका अर्का अध्येता आफ्ना श्रीमान् बर्नहार्ड कोल्फरसँगको सहलेखनमा नेवारीमा संज्ञा र क्रियाको रूपतत्त्वबारेमा मूल अङ्ग्रेजीमा दुइटा लेख प्रकाशित गरेका छन्-

१. On Newari Noun Inflectipm-1975
२.Classical Newari Verb morpholoy-1978

यसबाहेक नेवारीका प्रसिद्ध कोषकार ईश्वरानन्द श्रेष्ठाचार्यसँगको सहकार्यमा चलनचल्तीको आधुनिक नेवारी- अङ्ग्रेजी शब्दकोशको सम्पादन- *A Dictinoary of Contemporary Newari-1004* पनि गरेकी छन्।

नेवारी भाषाको प्रगति र श्रीवृद्धि गर्नमा उनको अर्को सल्लाह यस प्रकार छ -

'नेवारीका स्तरीय पुस्तकहरू अङ्ग्रेजीमा अनुवाद गरिएमा यस भाषाप्रति विदेशीहरूले रुचि राख्ने छन्। उनीहरूको मूल्याङ्कन र प्रतिक्रियाले यो भाषा व्यापक बन्न आधार सिर्जना हुनजान्छ। यस्तो गरिएमा यस नेवारीका थुप्रै सामग्रीहरू उनीहरूले पाउनुका साथै नेवारीमा पनि केही नयाँ सामग्री तयार हुनजान्छ। नेवारी अध्ययनमा रुचि राख्ने थुप्रै व्यक्ति र संस्थाहरू विदेशमा छन्। तिनीहरूको कार्यगत प्रक्रियाले पनि यो भाषाको प्रचार-प्रसार-बाह्य जगत्मा हुन जाने निकै सम्भावना मैले देखेको छु।'

सन्दर्भ सामग्री

१. अमात्य, रेवती र अन्य - विदेशी विद्वान् र नेपाल भाषा १०९८ (२०३५), साहित्यमा मूलुखा।
२. जोशी, डा. सुन्दरकृष्ण - नेपाल भाषा व्याकरण (नेपालीमा २०६० नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
३. लबु मासिक - वर्ष १ अङ्क २ गुँला यँला १०९५ (२०३२)
४. Toba, Sueyoshi – A Bibiliography of Nepalese Languistics Central Dept. of Languistics TU.KTM. -2nd Edition–1998.❑

बदलिदो मन

- राधा बास्कोटा

हरिया छन्-पातहरू
मनसँग दाँज्नु थियो
चङ्गा छन्-वैसहरू
लहरासँग बाँच्नु थियो
जीवन गतिमा
धेरै गल्तीहरू गरिएछ
बोल्नै नहुनेसँग-बोलिएछ
सँगै पाइला चाल्नेसँग
सधैं सधैं टाढिएछ
खै, म
मान्छे त चिन्छुजस्तो लाग्थ्यो
त्यो पनि
केवल अहङ्कार रहेछ
असलको आडलाई
सधैं घृणा गरेर
पश्चातापको साथ लागिएछ
सेता
नरम
बादलका टुक्रासँग
सधैं झूटो बोलेर
काला
विषालु
बादलको लहरमा लागिएछ
आँखाहरू
भर्खर खुलेजस्तो लाग्दैछ
अहङ्कारको बादल फाट्दैछ
किरिया खाएर भन्दैछु
अब झूटो बोल्न सक्तिन
फुकाएर
मनका विगतलाई
म तिम्रो
सेतो सिमलको भुवाजस्तै
मनभित्र मन राखिदिन्छु
सत्ते
धरोधर्म
विगतका
गलत पानाहरू पल्टाएर
म
गर्मीको जेठ पनि देखाइदिन्छु
सुकेको शिशिर पनि देखाइदिन्छु
सत्ते
धरोधर्म
मन साक्षी राखेर
आत्मा साक्षी राखेर
म तिम्रो सिमलको रूखजस्तो
शरीरमा
भुवा भएर घुम्नेछु
विगतका विषालु फोहोर
झिजाएर तिम्रै सामु
गरुङ्गो मन बिसाएर
रुने छु
फूलका पत्र फक्रेर
धरोधर्म
तिमीलाई दिएको घृणा छुनेछु
चन्द्रमा जस्तै
तिम्रो दिलको दिल बनेर छुनेछु
सत्ते, धरोधर्म। ❑